

Ortodoxia 1974/1

și cu idolele dogmatice-morale, cu idealurile eghografice și cu frumusețile artistice ale credinței ortodoxe.

Sub îndrumarea unui prosmăritant de menirea pe care o are, credincioșii se întorc de la biserică întârziți în credința sa. Mai mult decât atât: răsunetul eclesial și al omiei în sufletul său poate fi prelungit prin cercetarea personală a scrierilor religioase accesibile. «Biblioteca parohială trebuie pusă la îndemina credincioșilor, proiectul având datoria să cultive în sufletele acestora setea de cunoaștere, dragostea de învățare, dorința de a se înălța cu inima sus pe scara progresului moral.»

Pătruns de sublimul oficiului său, jertfeinic, luminat, înțelept, personalitate morală cu adevărat integrală, slujitorul ortodox al epocii contemporane se cuvine să cugețe neconștient la responsabilitatea sa în fața lui Dumnezeu și a celor pe care-i păstrează, față de ce trebuie ca el să predice deașvârșirea vieții religioase, bunăînțelegerea între oameni, militând activ pentru tot binele lor sufletesc și trupesc. Ca și în veacurile creștinismului primar, preoția noastră trebuie să lăse întru împlinirea năzuințelor înalte ale contemporaneității.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, care a cugețat cu rară profunzime asupra rostului Bisericii în mijlocul lumii, a lăsat o operă imensă; în ea, lucrarea credinței este evidențiată ca «liturghie cosmică». Cu aceeași credință, înțelepciune și rivă sfință, Preafericitul Patriarh Justinian a reasortnicit, în epoca de astăzi, demnitatea sacră și lucrarea preoților românești în sinul noului societăți socialiste. Întocmită din țărni adevăratilor veșnice și a dalinilor strămoșești, noua pravilă pastorală se impune, prin complexitatea, echilibrul și activismul ei de rezonanță evanghelică.

Îată de ce ea însuflește astăzi pe fiecare slujitor și dreptmăritor creștin al Sfintei noastre Biserici.

Pr. GHEORGHE I. DRAGULIN

OPINII ÎN LEGĂTURĂ CU VIITORUL SFÎNT ȘI MARE SINOD ORTODOX

La prima Conferință Panortodoxă de la Rodos din septembrie 1961 s-a propus Bisericii Ortodoxe Autocefale să pregătească un Sfânt și Mare Sinod Ortodox și să-l întocmească o lungă listă de teme (vezi 150), în care ar avea să se pronunțe acest Sinod. În scopul acestei Biserici Ortodoxe au format o comisie pregătitoare, care s-a întrunit pentru prima dată la Chambésy (Elveția), în iulie 1968, și a repartizat din temele fixate la Rodos în 1961 șase, diferitelor Biserici pentru a le studia și a întocmi referențele asupra lor. Aceste teme au fost: Revelația divină; Participarea anuală activă a mirenilor la viața Bisericii; Adaptarea posturilor la cerințele epocii noastre; Impedimente la căsătorie; Calendarul și Pașca; Iconomia în Biserica Ortodoxă. Aceste referențe au fost prezentate comisiei pregătitoare în sesiunea ei din iulie 1971, întrunită tot la Chambésy. După ce aceeași comisie a aprobat cu unele modificări, le-a publicat, cerind din partea tuturor cercurilor ortodoxe să-și spună părerea asupra lor.

21. *Ibidem*, vol. VI, p. 388.

multilateralitatea rolului social al preoției ortodoxe de astăzi a reușit astfel să stabilească pravila misiunii ei potrivite cu cerințele vremii în care trăim.

Noțiunea de «apostolat social» exprimă pentru toți dinamismul unei concepții pastorale actuale și o formă de prezență stimulatoare a Preafericitului Sale în parohia și în casa fiecărui preot.

Ideile urmează de dreptate, de pace și iubire între toți filii acestui pământ sînt porunci milenare ale Sfintei Scripturi. «...Pentru ce ai lăsat acolo pe omul acela? Chemă-l să mănince pînă!» (Is. 58, 20) — e întrebare odinioară peotul din Medlan în legătură cu pribeagul Moise. Aceeași întrebare și-a pus-o peste veacuri și Preafericitul Patriarh Justinian dimpreună cu tot clerul credinței strămoșești. Și răspunsul, venit din străvechile pravili ortodoxe, s-a concretizat în șapte și sentimentele de samarinean: «Slujitorii altarului... să lăse dintr-o zidurie strimle ale Bisericii văzute și să meargă în largul vieții, să lucreze în adîncul ei, spre bogată rodire. Obiectivul misiunii Bisericii este omul, temelie patrei și societății.»

Pe tîngă reținem evanghelică, obria populată a țerăriei românești de totdauna stimulează și mai mult pe clericii ortodocși la o bogată activitate socială. Alitudinea ascetă față de lume a sfinților nu e exclus slujirea lor iubitoare. Dacă primim numai la pînda Sfintului Dimitrie cel Nou-Besarabov, al cărui chip strălucește pe stema Mitropoliei Ungrovlahiei, observăm că acesta e îmbrăcat haina uspră a cîinului monahal pentru a deveni cale de luminare și mintuire pentru toți frații săi în Domnul.

Porind de la astăzi de plide tradiționale în Ortodoxie, ca să nu mai amintim de îndemnul patristic («Sfîntul Vasile cel Mare a inspirat în mare măsură toate inițiativele mele preoțești»), Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a făcut din teologie o teologie a Bisericii. Încă de pe băncile școlii și din sălile de meditație, vitorii liturghisători trebuie să năzuiescă să devină «îngeri slujitori, misionari și predicatori, părinți și îndrumători ai credincioșilor...»¹⁸ Rugăcunea, muncă, reorganizarea monahismului, lupta împotriva nedreptăților sociale și pentru înfrățirea oamenilor din lumea întreagă, iubirea de patrie etc. sînt multiplele fețe ale «apostolatului social» desfășurat în țara noastră.

După pînda și strădeniile Preafericitului Patriarh Justinian, slujitorii altarelor strămoșești își iubesc patria lor, susținind o continuă și luminată acțiune pentru menținerea păcii în lume. Sensul înalt de armonizare a omului cu el însuși și cu semenii, derivat din această pravilă, are nu numai îndreptățirea profund umană, care cere prefacerea săbillor în brădare de plug, ci și consecințe practice imediate. Ca urmare a ecumenismului realizat la noi, slujitorii tuturor cultelor duc în colaborare muncă lor de pacificare și însejurare umană.

«Aspectul didactic al slujirii preoțești implică preoților noștri îndatoriri tot așa de mari și sfinte ca și acelea pe care le-am schițat pe plan liturgic și social.»¹⁹ Cu puterea ei de transfigurare a vieții, liturghia răsariteană a purtat din totdauna un duh comunitar. De aceea în sufletul credincioșului s-au împletit proslăvirea lui Dumnezeu din colinde, îmbrățișarea iubitoare a semenilor cu inelele credinței, cu lauda întregii făpturi. Duhul de înnoire care a suflat peste Biserica Ortodoxă Română sub conducerea Preafericitului Părinte Patriarh Justinian poate fi tilcut pe scurt ca spor de dinamism evanghelic. Participarea activă la viața liturgică determină un mediu potrivit pentru cătehzare, un climat și un cadru pentru acțiunea pastorală a preoților. Învățînd pe credincioși liturghia omofonă, slujitorii altarelor îl pun în contact direct

18. *Ibidem*, vol. III, p. 81.

19. *Ibidem*, vol. X, p. 89.

20. *Ibidem*, vol. V, p. 288.

După aceasta urina să se repartizeze Bisericii, într-un ritm mai grăbit, alte teme spre studiu, din cele propuse la Rodos în 1961, pentru noi discuții ale lor în comisia pregătitoare. Paralel avea să se intrunescă și Conferința panortodoxă preschizată pentru definirea textelor propuse prin comisia pregătitoare.

Dar între timp din multe cercuri ortodoxe s-au formulat critici la adresa listei de teme propuse de prima Conferință panortodoxă de la Rodos.

Comisia pregătitoare însăși, în sesiunea din iulie 1971, de la Chambésy, a exprimat în unanimitate dorința ca prima Conferință panortodoxă preschizată să porceadă la revizuirea catalogului temelor Sfintului și Marelui Sinod al Bisericii, alături de cea dintr-o Conferință panortodoxă de la Rodos din 1961.

Dar critică acestui catalog de teme nu s-au mulțumit să corăză numai revizuirea lui ci au cerut pătrășoarea lui completă.

S-au auzit chiar glasuri care au opinat că un Sinod Ortodox în timpul de față ar produce mai mult rău decât bine, aducând anumite scizuri existente în prezent în Ortodoxie (Arhim. Iustin Popovici din Iugoslavia).

Cele mai multe voci nu sînt de acord însă cu renunțarea totală la ideea unui Sinod, ci cer numai o altfel de metodă în pregătirea lui și alte teme pentru acest Sinod.

Teologii ortodox francezi Olivier Clément crede că Sinodul preconizat, intru- nindu-se într-un timp cînd nu un punct sau altul al credinței este felurit înțeles, ci toată credința creștină este pusă în joc, va trebui să formuleze într-un mod scurt și sintetic, cu forță și simplitate, ceea ce unește pe ortodocși și constituie esența creștinismului, sensul lui pentru născuturile lumii; să formuleze nu numai teoretic creștinismul ci și modul lui de a fi trăit. Deci să fie un «Sinod apostolic și pastoral».

Formularea credinței trebuie să fie «un mare strigăt al credinței și al bucuriei, marea experiență a iubirii mai tare ca moartea, pe care martirii au pedităli-o cu singele lor și Sfinții cu transfigurarea lor».

În formularea modului de trăire a credinței, Olivier Clément crede că trebuie stabilită metoda cum să se facă din parohie o «comunitate vie». Ar trebui create parohii mai mici; de asemenea ar trebui micșorate eparhiile, pentru ca «episcopul să nu mai fie un administrator, ci un părinte». Parohia trebuie să redevină în fapt o comunitate euharistică. Liturgia trebuie să devină din spectacol, «lucrare comună». Trebuie discutat cum s-ar putea face ca dispozițiile canonice să nu mai fie nici ignorate, nici disprețuite, nici sacralizate, pentru a depăși alii un spiritua- lism dezincarnat, cât și un formalism iudaizant («Contacts» nr. 76, 1971/4).

În continuare Olivier Clément se ocupă cu metoda de pregătire a Sinodului. Conform dorinței sale de a întări viața de comuniune în sinul Bisericii, dar și a Duhului comunitar-sobornicesc al Ortodoxiei, Olivier Clément socotește că trebuie asociat la pregătirea Sinodului în mod larg poporul credincios. Trebuie dată po- rului credincios spre meditat o listă de teme clare și esențiale ale viitorului Sinod. Reuniri de teologi, de preoți, de monahi, de tineret, de laici, trebuie să discute aceste teme și să-și exprime dorințele. În aceste intruniri trebuie să se adune reprezentanții Bisericii surori. Sinodul trebuie pregătit de asemenea prin rugăciunea pentru el introdusă la orice slujbă religioasă. Trebuie să se creeze în acest timp o vie comuniune pe linie orizontală și verticală (între episcopi, preoți,

laici). În această lucrare de pregătire, fiecare membru al Bisericii își va redescoperi responsabilitatea pentru Biserică (ibidem).

O critică severă a listei de teme propusă pentru viitorul Sinod de prima Con- ferință Panortodoxă de la Rodos (1961), a făcut Prof. Stefanos Papadopoulos de la Facultatea de teologie din Atena, în revista «Crigorios o Palamias», nr. 630, iulie- august 1972, p. 283-292. Redăm punctele acestei critici după rezumatul din «Epi- skepsis», nr. 72, din 3 octombrie 1972.

El critică lungimea acestei liste, fiecare Sinod Ecumenic era convocat pentru a rezolva o singură problemă teologică, presupunându-se admisă credința în învâ- țătura generată a Bisericii. Lista aceasta pune în discuție tot conținutul credinței. Care ne îndreptăm noi în toate aceste puncte? Sau avem o credință eronată în întreg? Totuși Prof. Papadopoulos nu socotește că această lungă listă de teme a fost alcătuită dintr-o înțelegere în ele, ci din dorința de a se redacta un manual al cre- dinței ortodoxe, pentru a pune de acord pe ortodocși în toate detaliile. Față de această tendință, Papadopoulos obiectează:

a) Credința și viața Bisericii n-au nimic a face cu manualele, ci cu definițiile (horoi), care reprezintă experiența divinului cu totul străină de spiritul școlastic.

b) Niciodată în cursul secolelor Biserica Ortodoxă nu s-a gândit să redacteze într-un sinod un manual al credinței, socotind suficiente «crezările», «definițiile» (horoi) dogmatice, canoanelor sinoadelor și ansamblul Tradiției. Dacă nu mai avem încredere în această experiență sau vom deveni un corp static, sau vom inaugura o altă tradiție, comportînd noi experiențe.

c) Sinoadele au evitat să abordeze credința într-o manieră detaliată și sco- lastică, pe de o parte pentru că aceasta e o metodă străină de natura credinței, pe de altă parte că ar duce singur la noi schisme și secte.

d) Argumentul cel mai decisiv contra listei de la Rodos este că corpul Bise- ricii nu a cerut-o și chiar după redactare n-a arătat nici un interes pentru ea.

Întocmirea acestei liste nu s-a inspirat din Tradiția Bisericii, ci din influențe străine. Un Sinod Ortodox care s-ar pronunța în asemenea probleme, în texte largi, n-ar face decât să imite Conciliul Vatican II, ale cărui decrete constituie tot altele manuale de teologie. Deosebirea ar fi doar că Sinodul Ortodox ar redacta un mai mare număr de manuale.

O comisie de lucru al lui «Syndesmos» — Asociația Mondială a Mișcării Time- retului Ortodox — reunită între 24 și 28 august 1972, la Chambésy, pentru a pregăti Conferința acestei organizații din februarie 1973, a decis ca la această Conferință să aducă prin hotărârile ei «o umilă contribuție la pregătirea Sfintului și Marelui Sinod Ortodox». Comisia a fost de părerea, pe care am văzut-o exprimată de Oli- vier Clément, că la pregătirea acestui Sinod trebuie să participe păturile largi ale poporului credincios, începînd cu comunitățile sale euharistice locale, care sînt parohiile, dar și în reuniuni la care să participe reprezentanții al tuturor Bisericilor Ortodoxe.

Comisia declarînd că agenda de la Rodos din 1961 și repoarțele comisiei pre- gătitoare de la Chambésy din 1971 sînt inadecvate, a recomandat pentru discuție, în Conferința din februarie 1973, următoarele puncte ca teme pentru viitorul Sinod: 1. Eclesiologia ortodoxă și reînnoirea parohiei; 2. Eclesiologia ortodoxă și structura manifestării unității ortodoxe pe scară mondială; 3. Sinodul: natura, nece- sitatea, agenda lui; 4. Diaspora ortodoxă («Epliskepsis», nr. 72 din 3.X.1972).

Propunerii pentru o nouă metodă de pregătire a viitorului Sinod se cuprind și într-un memoriu înaintat de cinci profesori de la Facultatea de teologie din Atena (P. Bratsiotis, P. Trembelas, Const. Muratidis, Andrei Teodoru și Nic. Bersiolis) Sfântului Sinod grec. În acest memoriu se fac unele observații critice asupra raportului despre Icomnia bisericească, aprobat de comisia interortodoxă pentru pregătirea viitorului sinod în seștunea din iulie 1971 ('Η έκτακτη συνεστήθις οκτωβρίου, Αθηνά, 1972) și în general se afirmă că în rapoartele aprobate de acea comisie se constată «lipsa unei cercetări conștințioase, ceea ce se datorează influenței directe a criteriilor epocii noastre comuniste, prin tendințele ei sincretiste.

Lășăm unii specialisti sarcina de a cerceta obiectiv și imparțial raportul și des- pre Icomnia, pentru a stabili dacă nu cumva unele din aceste obiective răsăritice anume exprimate ale raportului, iar altele prezintă o poziție mai riguroasă decât doctrina Sfintilor Părinți și practica Bisericii.

Referitor la o nouă metodă de pregătire a viitorului Sinod, cei cinci profesori de la Atena spun:

«Sintem de părere că pentru ca Sinodul să atingă scopurile sale, pregătirile trebuie să se facă departe de teoriile actuale, cotroșive pentru duhul Ortodoxiei, teoriile care sînt propagate din mediile Mișcării Ecuменice și anume în întorsătura ei recentă (Comprehensiveness, Teoria ramurilor, Vestigia, Cadrilaterul Lambeth). Pregătirea trebuie încredințată unor echipe de experți care să beneficieze de un timp adecvat pentru a face un studiu, ce va dura desigur un timp lung, asupra fiecărei teme, ca să se poată realiza în privința ei o clarificare de sine și formulare deplin ortodoxă. Fiecare temă trebuie dată unui specialist, care după ce o va studia va supune rezultatul muncii sale unei echipe și aceasta va face propunerile sale comisiei interortodoxe pentru pregătirea Sinodului. Trebuie revizuită apoi lista de teme propusă la Rodos în 1961. Sinodul nu trebuie să se ocupe cu probleme teoretice, care nu privesc în mod direct activitatea Sfintei Biserici luptătoare în această lume. «Se poate convoca azi un mare Sinod al Bisericii Ortodoxe fără a pune pe tapet problema primatului papal, a reformei, a tențiilor missionarilor, sau hirotonia femeilor etc. și aceasta într-o epocă cînd se vorbește atîta de ele în cadrul dialogului?».

La sfîrșitul anului 1972 tînărul teolog grec Panaghiotis Nellas conducătorul Biroului pentru studii teologice și pentru pregătirea Sinodului, înființat de Sfîntul Sinod al Bisericii Greciei, a publicat un mic, dar foarte dens studiu intitulat: «Sfîntul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe. Cînduri despre abordarea teologică și despre pregătirea lui». ('Η Αγία και μεγάλη Σύνοδος της ὀρθόδοξου Εκκλησίας, Σαλονίκη, 1972).

Nellas scoate și el că lista temelor de la Rodos (1961) și materialul pregătit de Comisia interortodoxă pregătitoare nu are nici o legătură cu spiritul Ortodoxiei.

El scoate și că un Sinod Ortodox întrunît în timpul nostru trebuie să aibă un scop înalt:

«Întil să anunțe lumii din nou dragostea lui Dumnezeu față de lume». Ne bucurăm că în această autorul consună cu ceea ce a propus și semnatul acestor pagini, în două expuneri făcute la un cerc al tînărilor teologi din Atena în primăvara anului 1971 și în toamna anului 1972, ca și într-o expunere făcută înaintea Sfîntului Sinod grec (29 septembrie 1972). Sinodul va trebui «să explice — zice

Nellas — prin cuvinte și realități contemporane țina iubirii celor trei Persoane ale Sfintei Treimi ca modelul, fundamentul și scopul lumii, urmărit prin mîntuire». Aceasta ar fi o reală revelație a lui Dumnezeu pentru lumea de azi. Biserica nu e ceva exterior, ci este, în esența ei, modul nou al lumii, relația nouă a lui Dumnezeu cu lumea, modul teandric al creației.

Al doilea scop al Sinodului ar fi să dezvăluie semnificația tainei întrupării lui Hristos pentru lumea azi, arătînd că El s-a făcut om pentru a iubi și pe oamenii de azi, ca să facă trup al Său și epocă nouă. Aceasta ar fi baza unei interpretări moderne a hristologiei. Pe temelia acestei hristologii s-ar putea clădi și rezultatele științelor antropologice moderne.

Al treilea scop ar fi să arate cum elementele și realizările epocii noastre ar putea, încadrate și înălțate în Trupul lui Hristos, să devină Biserica.

Nellas discută apoi unele probleme interne ale Bisericii Ortodoxe de azi. Trebuie să se redescopere sensul spiritual al postului, dar să se lînă seama și de condițiile schimbate ale vieții de azi. Diaspora trebuie tratată într-un mod care, nedispunînd realitatea noii conștiințe a națiunilor, să vadă depășirea despărțirii dintre ele în Biserica lui Hristos. Sinodul trebuie să la în considerare noi reforme și probleme ale vieții sociale: deplasarea credincioșilor în masă de la sat la oraș, apariția marilor orașe, situația femeii. În atîtă măsura în care aceste probleme s-au ivit între ortodocși deosebit de adînci. Aceste situații noi pun probleme serioase pentru adaptarea cultului, a canoanelor la aceste noi împrejurări. Dar aceste adaptări nu trebuie făcute după modele străine, ci dintr-o înțelegere duhovnicească a Ortodoxiei.

Sinodul viitor va trebui să abordeze creator, duhovnicesc și patristic deosebiri dogmatice care au dus, după cele șaptele Sinoade Ecuменice la despărțirea Bisericii: să adopte ceea ce e bun în dezvoltarea altor Biserici, să îngăduie cu iconomie ceea ce se poate îngădui și să anatematizeze ceea ce e eretic, sau catatrafal pentru om.

Sinodul nu va putea să se ocupe direct cu unirea Bisericii dar nici nu va putea pronunța o anatemă asupra altor Biserici.

Tema cea mare a Sinodului va trebui să fie *Revelația*. E necesară promovarea hotărîră a exprimării dogmatice a credinței apostolice. Sinodul viitor va trebui să proclame ca dogmă învățătura despre deosebita între ființa și energiile necreate, aprobată de Sinodul din 1351 și să pună în evidență concluziile ce decurg din ea.

E de acord și Nellas că pregătirea Sinodului e o chestiune a întregii Biserici. Se recomandă o serie de modalități ale acestei pregătiri, prin studii în reviste, prin discuții în întîlniri etc. «Biroul pentru studii teologice și pentru pregătirea Sinodului», creat pe lângă Sfîntul Sinod al Bisericii grecești își va aduce și el contribuția la această pregătire, promovînd astfel de studii și de schimburi de opinii. Dar cîte un astfel de «birou» ar trebui să se creeze pe lângă fiecare Biserică încajă, iar între ele va fi necesară o colaborare.

Nu se poate vorbi acum de o convocare a Sinodului, ci numai de o pregătire a lui. Dar această pregătire trebuie să se facă ea însăși în mod sinodal, sobornicesc-comunitar.

La sfîrșitul lui decembrie 1972, citiva teologi greci din Atena (Prof. Nissiotis, Prof. L. Fridas, Prof. S. Papadopoulos, N. Constantinidis), împreună cu teologul rus Sobei, invitați la Chambésy de Mitropolitul Damascinos Papandreu, directorul

Centrul Patriarhiei Ecumenice din acea localitate (fusese invitat și subsemnatul dar a evitat să facă această călătorie în plină iarnă), au propus două teme generale pentru viitorul Sinod: *Omni după Hristos și Unitatea Bisericii*. Aceste teme le-au subdivizat în mai multe puncte. Iată toate temele propuse de acești teologi. Ea preia unele din temele propuse de conferința Panortodoxă de la Rodos (1961), dar le încadrează într-o viziune mai duhovnicească, căutându-le un sens pentru credinciosul contemporan:

I. — *Omni după Hristos.*

1. Poziția de bază a antropologiei ortodoxe (Conceptia și poziția de azi). 2. Viata «in Hristos». a) Actiunea euharistică și parohia; O nouă structurare a parohiilor și asistența parohială; Reînnoirea cultului; Noua experiență a harismelor (taicis). b) Spiritualitatea ortodoxă; Sfintele Canoane azi; Aseceza ortodoxă (postul, monahismul); Cășătoria după Hristos. c) Creștinul în lume; Importanța secularizării; Creștinul confruntat cu problema justiției sociale, discriminării rasiale și stabilirii păcii; Evanghelizarea și misiunea azi.

II. — *Unitatea Bisericii.*

1. Organizarea Bisericii Ortodoxe: Relația Bisericilor Ortodoxe Autocefale locale între ele și cu Patriarhia Ecumenică; Organizarea sinodală a Bisericilor Autocefale și Autonome după tradiția canonică ortodoxă; Autocefalia în Biserica Ortodoxă; Problema diasporei ortodoxe în lumea întreagă; Chestiunea calendarului; Schismele existente în Biserica Ortodoxă.

2. Biserica Ortodoxă și relațiile sale cu restul lumii creștine: Unitatea Bisericii după Tradiția ortodoxă; Problema comunității (koinoniei) Bisericii Ortodoxe cu celelalte Biserici și confesiuni.

Apreciem prima temă principială ca pe una ce răspunde într-adevăr unei necesități a Bisericii de a se face înțeleasă în timpul nostru și de a face mai eficientă lucrarea ei. Punctul 2. al. a și al acestor părți propune metode mai adecvate pentru lucrarea Bisericii în timpul nostru, iar chestiunile de la al. b necesită de fapt o abordare în lumina unei antropologii mai aprofundate. Aceste chestiuni nu trebuie văzute numai prin prisma unei promovări a comodității umane. Ființa umană în general și omul credincios în special devine puternic și prin niște eforturi. Altfel se slăbește din ce în ce mai mult. Eforturile descoperă și actualizează în natura umană niște forțe pe care timpul modern le ignoră aproape cu totul.

Nu se pare însă că al. c nu pune problema lumii în toată seriozitatea ei. Aici ar trebui să se schițeze viziunea scopului urmărit de Dumnezeu cu lumea sau planul mântuirii, cu perspectiva eshatologică și cu tendința spre progres a lumii. Partea a doua nu se pare că cuprinde prea multe chestiuni organizatorice lipsite de importanță.

Nu credem că constituie o problemă definirea autocefalității Bisericilor naționale sau chestiunea relațiilor lor cu Patriarhia Ecumenică. Relațiile între Bisericile Ortodoxe Autocefale sînt statonice prin tradiție în spiritul sobornicesc propriu Ortodoxiei. Acestui spirit îi este străin orice centralism. În frățietatea acestor Biserici se respectă ordinea onorifică a vechimii, cu un drept de înțelegere recunoscut Patriarhiei de Constantinopol. În acest spirit al frățietății sobornicesci a Bisericilor Autocefale naționale, tradiția statonicității în epoca contemporană a rezolvat și problema diasporei ortodoxe după următoarele principii:

a) Orice grup național format din emigranți ortodocși într-o țară neortodoxă se află într-o dependență spirituală și canonică de Biserica sa mamă, cu excepția grupurilor grecești, care indiferent din ce autocefale greacă au emigrat, depind de Patriarhul de Constantinopol.

b) Grupurile ortodoxe formate în mijlocul unor națiuni din membrii acelor națiuni, sau al unora care un aparțin unor Biserici Ortodoxe naționale, pot să-și aleagă în mod liber legătura lor canonică și spirituală cu o Biserică Ortodoxă Autocefală, în funcție de diferite împrejurări (originea misionară, afinitate lingvistică etc).

c) Dependenta aceasta e necesară pînă cînd grupurile naționale de la punctul b s-au consolidat din punct de vedere numeric și ierarhic-organizatoric în așa măsură că pot deveni Biserici autocefale sau independente proprii. Această situație o pot câștiga și grupurile naționale care depind de vreo Biserică autocefală prin înțelegerea lor, atunci cînd își pierd caracterul lor național, dar devin suverani de consolidare pentru a avea o organizare sinodală proprie.

În ce privește «schismele» în Ortodoxie, ele se reduc la una singură, la cea provocată de calendar. Ea n-are un caracter profund și după ce Bisericile Ortodoxe Autocefale s-ar hotărî toate să aplice calendarul îndreptat, conform deciziei Conferinței Interortodoxe din 1923, s-ar rezorbi treptat.

Nu știu ce s-a intenționat prin chestiunea «koinoniei», alături între aceste pro-prietăți. Dacă e vorba de o «koinonia euharistică», ea e rezolvată de mult prin doctrina și practica Ortodoxiei. Mai amintim că celelalte scizii din sinul Ortodoxiei se reduc la leșirea unor grupuri ortodoxe naționale emigrate din ascultarea de Biserice-mame, din motive politice, și ca atare ele au un caracter trecător.

În schimb nu mă se pare pusă cu toată seriozitatea problema condițiilor în care se poate progresa spre unirea Bisericilor creștine în adevăr (în Ortodoxie). Poate că chestiunea iconomiei ar putea să ușureze drumul spre unirea Bisericilor. Avizăm că grupul amintit de teologi a propus eliminarea ei, pe motiv că «iconomia» prin însăși noțiunea ei refuză orice determinare. Nu ni se pare că e chiar așa. Nu se poate aplica iconomia în orice condiții (de exemplu nu se pot primi fără Botez în Ortodoxie cei ce n-au fost botezați în numele Sfintei Treimi).

De asemenea numiții teologi au propus eliminarea temei Revelației (cu sub-temele Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție), pe motiv că aceasta ar însemna că se încearcă din nou discutarea învățăturilor stabilite. Dar depinde sub ce aspect se abordează această temă. Dacă se repetă vechile formule scolastice, e de fapt inutil să se vorbească despre ea la Sinod. Dar revelația, Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție se pot pune într-o nouă lumină, ca mijloace și ca expresii ale Sfîntului Duh, și în acest caz ar putea deschide căi de apropiere între Biserici.

•
Precum se vede, opiniile privitoare la modul de pregătire și la temele viitorului Sinod sînt uneori contradictorii, dar toate sînt de acord că lista de la Rodos I trebuie revizuită.

La 29 septembrie 1972, subsemnatul am făcut, la invitația Prea Fericitului Arhiepiscop Ieronim al Atenei și al Intregii Eclerie, în fața Sfîntului Sinod grec, expunerea asupra orizontului spiritual al viitorului Sfînt și Mare Sinod Ortodox.

Expunerea reprezenta reflexiunea subsemnatului asupra acestei teme pînă în acel moment.

Într-un timp reflexiunea aceasta s-a precizat și s-a nuanțat. Din opiniile ce s-au făcut auzite într-un timp, mi-am dat seama că viitorul Sinod va avea să se înscrie, prin felul cum va vedea realitatea Bisericii, a lumii, a omului și melodiile de activitate în ea, pe o linie de continuare a ultimelor mari clarificări dogmatice și spirituale ce s-au produs în Ortodoxie prin Sinoadele scolului al XIV-lea, relativ la energiile divine necreate, fiind seama și de legătura pe care teologia bizantină din secolele al XIII-lea — al XV-lea și teologia ortodoxă mai nouă a descoperit-o întru Duhul Sfânt, și între aceste energii și mișcarea istoriei mai nouă a final, printr-un progres în ameliorarea relațiilor umane și în sensibilizarea spirituală a ființei umane pentru Dumnezeu.

Pavel Evdochimov spune: «În secolul al IV-lea Biserica formulează adevărul axial al teologiei trinitare. În timpul primelor opt secole se asistă la ciclul *hristologic*, care lasă loc în secolul al IX-lea ciclului *pneumatologic*. Acesta din urmă, prin *Isihasm* ajunge la punctul său culminant din secolul al XIV-lea și-și află armătura sa dogmatică în învățătura Sfântului Grigorie Palama și în definițiile Sinoadelor din Constantinopol. Adeptul patristic: «Dumnezeu s-a făcut Om, pentru ca omul să poată deveni Dumnezeu», pune «îndumnezeirea» ființei umane ca scop final al mîntuirii. El primește aprofundarea decisivă la lumina teologiei Duhului Sfânt și a doctrinei despre energiile divine» (*L'Esprit Saint dans la tradition orthodoxe*, Paris, Cerf, 1969, p. 60).

Dar încă prin teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul și prin decizia Sinodului al VI-lea ecumenic referitor la cele două energii în Hristos, se începuse trecerea de la hristologie la pneumatologie, accentuată apoi prin învățătura despre Icoana a Sinodului al VII-lea Ecumenic și prin pneumatologia Sfântului Simeon Noul Teolog din secolul al XI-lea.

Vilitorul Sinod va avea să continue și să precizeze aspectul pneumatologic al Revelației, al Bisericii, al mîntuirii, al întregului creștinism, nu numai în aspectul său doctrinar, ci și în toate consecințele lui practice (metode de înduhovnicire a cultului, a practicii pastorale și a vieții creștine. De-abia aceasta va aduce o înnoire adevărată în Biserică).

Duhul Sfânt face pe Dumnezeu transparent, face să fie exploatat ca transparență sacră, ca putere de alt ordin decît puterea lumească, ca realitate dinamică și creatoare de comunione și de sfințenie. Duhul Sfânt pune în relief noi adîncimi și aspecte ale întregii învățături și vieți creștine, pentru că face posibile edincii modificări și îmbunătățiri ale vieții noastre, prin restabilirea și dinamizarea acestei vieți și a relației noastre cu Dumnezeu.

Vilitorul Sinod va trebui să tragă toate aceste concluzii din punerea în relief a rolului Sfântului Duh în mîntuirea noastră. Reflexiunea teologică a întregii Biserici va trebui să se concentreze asupra Duhului Sfânt și lucrării Sale în Biserică, în perioada de pregătire a Sinodului, însemnînd ea însăși o pnevmatizare a vieții bisericești.

Sinodul viitor va trebui să stabilească măsuri pentru accentuarea aspectului Bisericii ca comunione de rugăciune și de iubire, de realitate transparentă pentru sacru, de loc de trăire a lui Dumnezeu ca putere mai presus de fire. El va face să se declanșeze prin aceasta eforturi pentru ridicarea înțelegerii și a conviețuirii

umane peste tot pe noi trepte. El va aduce prin acasta un aport însemnat pentru înălțarea măzutărilor de pace, de înfrățire între oameni și popoare. Va dinamiza progresul unui pe-acastă linie etică suitoare, prin indicarea sensului eshtologic al progresului.

Acesta va da și o nouă înțelegere a disciplinei canonice a Bisericii, făcînd-o să fie văzută ca mijloc de desăvîrșire umană a credincioșilor.

În răsărit s-a păstrat totdonua înțelegerea creștinismului ca preocupare în primul rînd pnevmatologică, ca factor de înduhovnicire, de sensibilizare a credincioșilor pentru Dumnezeu și pentru înalta umană a semenilor și în acest sens ca factor creator de comunione și de promovare a progresului societății umane.

Occidentul catolic a luncat spre înțelegerea creștinismului în primul rînd ca doctrină rațională și ca putere politică, iar cel protestant spre nesocotirea totală a creștinismului ca putere de înduhovnicire umană și în consecință ca factor de comunione. Ortodoxia va trebui să revitalizeze prin viitorul Sinod că creștinismul este în primul rînd un factor de înduhovnicire, o lucrare a Duhului lui Hristos în lume și de sensibilizare umană pentru Dumnezeu și pentru realitatea semenilor. Accentuatele exigențe comunitare ale omului de azi arată că el s-a ridicat la nivelul cînd acest aspect al creștinismului poate fi înțeles și îl poate fi de folos.

Orizontul spiritual al sfîntului și marului sinod ortodox

Vilitorul Sinod Panortodox trebuie să aibă prin importanța temelor tratate, prin justicea deciziilor luate și prin urmările lor pentru întregul creștinism, o însemnătate egală cu a celor șapte Sinoade Ecumenice. Dacă Ortodoxia a ezitat vreme de mai bine de o mie de ani să convoace un Sinod Panortodox, intrînd în după alta timp trebuie să fie o dovadă că ea e în măsură să spună azi intrîndul creștinism și chiar lumii un cuvînt de însemnătate istorică prețioasă atîta vreme în experiența și în conștiința ei. În deciziile ce le va lua trebuie să se reflecte spiritului creștinismului trăit nealterat de către Biserica Ortodoxă, cauză pentru care ea n-a dat prilej de dezbinări în sinul ei, o satisfacție deplină trebuind să fie religioasă ale popoarelor care au persistat în ea și a dezvoltat umanitatea lor pe o linie de spirituale armonice și superioară.

Sinoadele ecumenice s-au intrîndit sub presiunea unor mari dispute, care amenințau unitatea Bisericii și în care poziția adoptată de una din părți reprezenta în mod evident o alterare esențială a temeliei lui, care o persoana divină umană a lui Iisus Hristos. Sinoadele acestea au salvat unitatea creștinismului și în același timp fundamentul lui hristologic. Necesitatea apărării unității Bisericii, odată cu necesitatea apărării fundamentului credinței ei a fost motivul convocării Sinoadelor și rezultatul deciziilor lor.

Există azi un pericol pentru unitatea Bisericii și o amenințare pentru o învățătură a ei de care depinde păstrarea creștinismului în esența lui autentică, pentru ca să fie necesară convocarea unui Sinod ?

Întrînd indolență, unitatea Bisericii e preocuparea majoră a timpului nostru. Dar spre deosebire de epoca Sinoadelor Ecumenice, sfîșierea acestei unități nu e numai o amenințare, ci un fapt împlinit și deci cu altul mai dureros simțit. Nu se va mai preocupa de problema unității, Biserica rămasă în adevăr, pentru că sfîșierea

ei este un fapt cu o vechime de o mie de ani? Dar ce înseamnă o mie de ani în raport cu istoria a cărei durată este imprezvizibilă? Biserica nu a luat înaintin dezbinării de la 1054 măsură pentru evitarea acestei dezbinări, prin convocarea anului Sinod, și nici imediat după aceea, fie pentru că cele două părți nu mai puteau să se înțeleagă din cauza ambiției umane dictatoriale a episcopului Romei și a autorității prin care el domina întreaga creștinătate apuseană — din care cauză cele două părți concepau metoda de refacere a unității și însăși unitatea în mod diferit, — fie pentru că cele două părți considerau dezbănarea trezătoare, ca una ce nu avea o conținut dogmatic profund, sau nu se arătaseră deosebit de dogmatice implicate virtual în dezbănare. Cu timpul însă noua dezbănare ce a apărut în Apus prin Reformă, a pus în lumină adevărul și considerarea teoretică și antropologică în ambele părți ale creștinismului apusean, drept cauze virtuale și urzite actualizate ale dezbinării între ele și între ele și Biserica de Răsărit.

Asupra acestor alterări a putut reflecta între timp mai profund Biserica de Răsărit, dar și cele două părți ale creștinismului apusean au devenit cu timpul tot mai conștiente de caracterul exagerat al învățăturilor prin care se desosebesc între ele și de Biserica de Răsărit, considerată în ultima vreme și de mulți membri ei lor tot mai mult ca Biserica rămasă în adevăr, ca Biserica în a cărei învățătură și practică se referă cu la învățătura și practica de model. Aceasta arată că se apropie timpul când creștinismul se va dovedi mai mult refacerea unității Bisericii. La această refacere trebuie să ajute Biserica rămasă în adevăr prin-o punere clară și cu prestigiu unui Sinod, în lumină, a învățăturii celei drepte despre Biserica și despre omul în Hristos. Căci aceste învățături se încredinționează. Alterarea ecleziologiei în romano-caticism prin dezvoltarea dictaturii papale a accentuat o unitate a Bisericii în defavorul libertății și al interiorității omului credincios în Duhul Sfânt, ambele având drept ambianță viața de comunitate, deci închiderea posibilității unei drepte și depline dezvoltări a omului care a aderat în Hristos, iar accentuarea libertății umane individualiste în Protestantism, a dus până la capăt distrugerea Bisericii ca comunitate și a privit pe om de posibilitate de realizare spirituală echilibrată și superioară. Dictatura papală în Biserica are ca rezultat înlimbă o neîncredere în om, sau în posibilitatea creșterii lui în Duhul Sfânt, în ambianța comunității bisericesti; acest pesimism antropologic a fost dus până la ultima dezvoltare în protestantism, care a renunțat total și la Biserica, întrucât n-a mai scos-o întru mijlocul posibil pentru ridicarea omului din păcatul care nu e decât o expresie a individualismului. Bisericii i s-a înșurat funcția ei de mijloc, de mediu al mântuirii, credincioșului i s-au închis posibilitățile de dezvoltare spirituală, pe care i le dă comunitatea în Hristos. Doctrina scolastică a naturii pure care privează natura umană de dinamismul ei ascendent și doctrina protestantă despre păcatul legat în mod fatal și de omul credincios în viața pămîntească, sînt intruziuni în viața lor statică despre omul.

Inchiderea omului în ordinea județii create sau închiderea drumului lui necatolic, și doctrina protestantă a justificării morțale și în planul îndumnezeirii, proprie doctrinei statice și prin-o resemnare în nepuțință, au privat deopotrivă ființa umană de capacitatea mișcării neînchise în planul creației, fiind deosebite antropologic și dinamică a Sîntului Apostol Pavel (Efes. IV, 13; Filip. III, 14), a Sîntului Cîrigrorie de Nisa, a lui Dionisie Pseudo-Arheopagitul. Caticismul a închis prin aceasta

în transcendența Sa pe Dumnezeu și lucrarea Lui necreată înlocuindu-l cu o grație creată; protestantismul a refuzat și eficacitatea redusă a acestei grații create. Harul a rămas pentru el o simplă bunăvoință terțioare a lui Dumnezeu față de om, care continuă a fi păcătos.

În fața vizionii acesteia pesimist-statice despre om, prin deprecierea Bisericii ca comunitate în Duhul Sfânt, a sosit momentul ca Ortodoxia să înfățișeze, cu autoritatea oficială a unui Sinod, încrederea ei în Biserica ca unitate scăldată în ambianța energiilor divine, prin care credincioșii își actualizează dinamismul lor multiplex, echilibrat și nelimitat. Ortodoxia va pune în lumină că unitatea Bisericii este o condiție necesară pentru mîntuirea și dezvoltarea omului credincios, dar că această unitate e în primul rînd în Duhul lui Hristos și în libertate, fiind o unitate a comunității, unitatea exteroară fiind numai un reflex al unității interioare. E o misiune a Ortodoxiei de azi să facă evident, prin Sinodul ei viitor, că numai în acest fel de unitate se pot regăsi toți creștinii și că numai această unitate este cea adevărată.

Expunînd învățătura sa ecleziologică și antropologică, Ortodoxia va trece la explicarea articolelor VIII—IX ale Crezului, adică la urmările doctrinei despre Simpla Treime și despre persoana Mîntuitorului Iisus Hristos pe planul realizării mîntuirii în mod concret. Chiar dacă articolul despre Biserica ar fi considerat ca o prelungire a articolului despre Duhul Sfânt, sau despre grăirea Lui cu putere în ea, Biserica trebuie să devină mai conștientă despre ce înseamnă această grăire și lucrare a Duhului în ea, care sînt formele și urmările acestei grăiri și lucrării ale Duhului Sfânt în ea.

Prin aceasta viitorul Sinod va continua dezvoltarea învățăturii despre energiile necreate pe care Duhul Sfânt le face proprii ca unor subiecte celor ce cred în Hristos, prin care Dumnezeu conduce Biserica și prin ea și lumea spre perfecțiunea esbatologică.

Dacă în timpul Sîntului Părinte se cunoaște numai o dezvoltare a credințelor celor izolați, azi, după ce a fost la iveală tendința lumii spre progres, Biserica poate oferi, la lumina energiilor necreate, sensul profund al progresului.

Prin aceasta viitorul Sinod va contribui ca nu numai celelalte formațiuni creștine să cunoască ce înseamnă unitatea adevărată a Bisericii și marile virtuți incluse în om, care se pot actualiza prin efortul lui ajutat de energiile Duhului Sfânt, ci și lumea în general.

În orice doctrină ecleziologică și antropologică creștină e implicată o anumită viziune despre lume și despre om în general, sau o anumită relație a Bisericii și a omului creștin cu acesta.

În primăria absolută și în infailibilitatea papală, în prezența papei de a monopoliza accesul la adevăr și dreptul conducere a Bisericii, e implicată nu numai o neîncredere în Biserica și în membrii ei, ci și în virtuțile umane în general. În pesimismul antropologic protestant e implicată o neîncredere nu numai în oamenii credincioși, ci și în oameni în general.

Dar interdicția și condamnarea oricărei mișcări a creației umane, care din partea catolică se manifestă printr-o opoziție activă față de mișcarea științifică, culturală, socială, națională și politică a umanității, iar din partea protestantă ca o neîncredere pasivă, sau ca o acceptare resemnată a caracterului păcătos inevitabil al acestei mișcări, a provocat din partea umanității un nou și continuu protest, de

altă natură decât cel al Reformei din secolul al XVI-lea. Reforma a țesut din aceeași porțire de protest al omului renașterii față de regimul dictatorial impus Bisericii de primatul papal și față de unitatea silnică impusă ei, din care a pornit întregul protest declanșat de Reforma. Dar câtă vreme Reforma a dus mai departe viziunea pozitivistă despre om implicată în dictatura papală, acceptând individualismul și păcăul legal de el ca o alternativă fatală, protestul din afara Reformei, care s-a dezvoltat chiar și împotriva Reformei, s-a afirmat într-o concepție optimistă despre puterile creației umane, despre aspirațiile ființei umane spre progres. Protestantismul a ajutat în parte acest progres, străbătând împreună cu el drumul individualismului uman și acceptând progresul ca o tristă concluzie a păcătului, necesară pentru viața pămîntească. Biserica Romano-Catolică a stimulat acest progres prin opoziția activă față de el, făcându-l la rândul lui, să accentueze opoziția față de Biserica. Așa s-a născut și s-a dezvoltat în Occident, în bună necunoaștere prin experiența lucrării Duhului Sfânt în Biserica și în lume, antagonismul continuu între dezvoltarea umanității și creștinism, care a dus la gravă criză modernă ce se manifestă pe de o parte în împingerea creștinismului la marginea societății umane, pe de alta la un împas al existenței umane, prin dezvoltarea unor urmări nefaste ale individualismului, cu toate succesele exterioare obținute pe de altă parte de umanitate pe diferite planuri.

Occidentul creștin are lipsă și din acest motiv de revenirea la dreapta și sănătoasă învățură despre Biserica și despre om, proptite creștinismului primar și păstrată până azi în Ortodoxie. El trebuie să se împace cu omenirea și s-o ajute să găsească drumul adevărat dezvoltării. Dar aceasta nu o poate face decât revenind la adevărata învățură despre Biserica și despre nevăzutele virtuății umane ce se pot actualiza în ambianța comunității bisericesti, printr-o disciplină spirituală ajutată de harul divin.

În acest scop, viitorul Sinod ortodox va avea să pună din nou în lumină și într-o formă mai explicită și mai înțeleasă pentru lumea de azi, profundele cunoștințe antropologice ce rezultă din intruparea Fiului lui Dumnezeu. Acesta a descoperit ce mare valoare și iubire acordă Dumnezeu omului, și ce mare importanță are omul pentru om. Faptul că Fiul lui Dumnezeu mă mintuiește luând chipul unui semen al meu, arată că orice semen al meu poate deveni pentru mine un mediu al lucrării mîntuitoare a lui Dumnezeu și că pe orice semen trebuie să-l cinstesc ca pe un asemenea mediu, ca pe un mădujar actual sau posibil al lui Hristos, cum spunea Sfinții Părinți. În Hristos al s-a descoperit ce mare dar al lui Dumnezeu este un om pentru altul. Dacă orice lucru este un cuvînt și un dar al iubirii lui Dumnezeu, cerînd răspunsul iubirii mele față de Dumnezeu prin cuvîntul și darul meu, un dar actual și virtual nesfîrșit și deci neasemănat mai mare este pentru mine orice om și în același timp un cuvînt mereu nou de iubire al lui Dumnezeu, cerîndu-mi și mie să fiu un asemenea dar și un asemenea cuvînt pentru semenul meu și pentru Dumnezeu care mi l-a dat. În Hristos omul se descoperă ca o ființă capabilă să lubească la infinit și avînd lipsă de iubirea mea la infinit, ca ființă infinit răspunzătoare pentru orice semen al său. Dacă prin Creștinism occidental s-a întins în cultura contemporană concepția individualistă despre om, concepția că omul are să se preocupe exclusiv de sine însuși și să se folosească de ceilalți pentru satisfacerea intereselor și poftelor sale, viitorul Sinod Ortodox va trebui

să aducă o contribuție hotărîtoare la depășirea individualismului modern, printr-o mai dreaptă și profundă interpretare a hristologiei. Dar în același timp, viitorul Sinod va avea să arate că omul capătă toată această importanță pentru om prin venitul unei existențe care nu este închisă în orizontul terestru.

Protestantismul a părăsit în parte, în timpul din urmă neîncrederea în cforturile umane, prin afirmarea mai nouă a slujirii creștine. Catolicismul a început și el să vadă elemente pozitive în poporul lui Dumnezeu din Biserica și în umanitatea din afara Bisericii.

Dar în dorința lor nouă de a răspunde aspirațiilor umanității contemporane pentru dezvoltarea pe o linie aproape exclusiv imanentă, protestantismul și catolicismul sînt amenințate de căderea într-o altă extremă. Amîndouă tind să devină organizații de simplă slujire humană, catolicismul cu organizate universale unitare, dorință de-a înzestra pe toți în ea, ceea ce li include din nou calea în inimile oamenilor, protestantismul cu un ansamblu complicat de foruri și de birouri caritativ-administrative.

Prin aceasta amîndouă întăresc obișnuința care s-a dezvoltat în lume de a pierde din vedere perspectiva unui progres spiritual nelimitat de orizontul lumii immanente și de puterile exclusiv naturale.

Ortodoxia poate îndelma occidentului creștin să aibă încredere în lume și în om, dar în același timp să vadă lumea și pe om în Dumnezeu și să valorifice Biserica în calitatea ei reală de cîmp al energiilor divine, prin care să ajute pe oameni să înalțeze în armonia comunității în Dumnezeu și a unei desăvîrșiri fără sfîrșit pe toate planurile.

Biserica Ortodoxă poate arăta Occidentului, interpretînd întregul ei trecut, că poate răstinaea anul deparle Biserica autentică, ancorată ca o comuniune în Duhul Sfînt și proute ajută, pe de altă parte popoarele în aspirațiile lor spre o viață mai înaltă; că deci Biserica poate ajuta omenirea în năzuințele ei spre o viață de relații de frățețate, nu prin lupta cu aspirațiile ei, dar nici prin complea et securarizare, ci prin iubirea oamenilor în Dumnezeu, prin smerenia ei arătată în sîntenle, prin care energia divină se face mai vădită și mai eficientă. Metoda prin care lucrează Dumnezeu în Biserica e totdeauna metoda iubirii, a smerenței și a jertfei, care sînt și ele de folos omenirii. În scopul acesta viitorul Sinod va trebui să definească Biserica ca instrumentul iubirii lui Dumnezeu față de lume, manifestată prin credință, prin jertfă și smerenie. În același timp el va avea să declare lumea ca bună în esență, iar răul în care ea zace, ca temporar, ca putînd fi detașat de lume. Numai fiind în esență bună, lumea a fost iubită de Dumnezeu în așa măsură încît L-a dat pe Fiul Său însuși pentru mîntuirea ei (Ioan III, 17). Dacă Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca s-o judece, ci ca s-o mîntuiască prin jertfa și prin sfințenia vieții Sale, nici noi creștinii, n-avem drept să judecăm lumea (1 Ioan IV, 9; Ioan XII, 47), ci să facem după exemplul lui.

S-a afirmat despre Ortodoxie că vede mîntuirea în cadrul lumii întregi, că e cosmică. Sfințul Apostol Pavel, Sfințul Irineu, Sfințul Grigorie de Nisa, Sfințul Maxim Mărturisitorul, au evidențiat într-o anumită măsură acest caracter al ei. Totuși în vremea Părinților nu erau date toate condițiile pentru a evidenția deplin acest caracter al Ortodoxiei. Nu erau în acea vreme cunoscute științific uriașele

forte aflate în cosmos, indefinitele aspirații și forțe ale omului, dezvoltarea istorică a omenirii în aplicarea forțelor umane în forțele cosmosului. Acum cunoaștem că e ceva măreț în aceste forțe și în creația mereu nouă a istoriei. În mișcarea forțelor cosmice și în dinamica lor spre un scop final nu putem să nu credem că e activ însuși Dumnezeu prin anumite energii ale Sale. Lucrarea lui Dumnezeu prin Biserică se întindește cu lucrarea Lui din lume și din istorie. Dumnezeu Mântuitorul preta și înalță lucrarea Lui creatoare și face clar sensul ei.

Desigur, în lume sînt în lucrare și forțele răului care frîcănează și deviază dezvoltarea bună a forțelor creatoare din istorie. Dar precum se spune că în viața individuală sau interindividuală, Dumnezeu scoala adeseori plină în urmă și din mișcarea răului un efect (din bună, din eșecuri), cu altul mai mult putem spune că face acosta pe planul istoriei universale. Agresiunile trezesc o creație generală împotriva agresorului, exagerările care rup echilibrul de forțe și de aspirații în viața popoarelor pe diferite planuri, care promovează dezvoltări unilaterale bolnăvicioase în dauna dezvoltării întregului, provoacă reacții, frînări și dezvoltarea altor forțe și aspirații, nesocotele o anumită vreme. Lumea se dovedește în general ca o mare orchestră dirijată de Dumnezeu și mișcarea ei o simfonie mereu nouă și totuși mergînd spre o încheiere și rotunjire, cum spune Sfîntul Grigorie de Nisă.

În același timp Dumnezeu atrage mișcarea lumii tot mai aproape de Sine, chiar dacă atracția Lui asupra ei se exercită uneori numai cu o atracție impersonală a adevărului, a binelui și a frumosului. Atracția adevărului se manifestă cu o deosebită intensitate sub forma preocupării omenirii moderne de cunoaștere științifică a lumii, atracția binelui se arată azi în voința holărită a omenilor de a realiza între ei relații de adevărată dreptate și frățietate. În condițiile de viață ce și le creează omul modern se exercită în același timp pe scară tot mai largă o atracție a frumosului. În toate acestea mișcarea spre cunoaștere, spre bine, spre frumos, activismul uman, voința de actualizare a forțelor creatoare ale omului a luat o intensitate necunoscută înainte.

Biserica nu poate nesocoti științificitatea, progresul relațiilor umane spre bine, activismul uman al timpului nou. Dar ea nici nu trebuie să vadă în ele numai niște valori în ele înseși, cum tind să vadă, căzînd într-o altă extremă, o parte a creștinismului occidental. Omenirea însăși vede subordonarea cunoașterii științifice și a activismului uman dezvoltării relațiilor umane spre tot mai multă dreptate și frățietate.

Biserica e datoră însă să adîncească perspectiva înțelegerii umane a acestor valori spre zări care sparg limitele puse lor de ordinea creată.

Științificitatea modernă, cu setea de cunoaștere a adevărului absolut care o animă, a ridicat definitiv omenirea din zona inferioară a păgînismului, care vedea în mișcările din cosmos numai arbitrarul unor ființe mitologice. Dar ea deschide zări mereu mai adînci decît cele cunoscute de fiecare dată. Biserica prin afirmarea sîntornică a tainei ființei umane și a bogăției infinite a gândirii creatoare care se reflectă în complexitatea indefinită a creațiilor, poate susține și da un sens înaintării științei spre aceste adîncuri, care păstrează în același timp în complexitatea lor mereu mai bogat revelată rezerva unor taine mereu incuizabile. Omenirea a trebuit să parcurgă o bună parte a efortului de a prinde în formule științifice precise o

multime de legi ale naturii fizice, biologice, ca să vadă că totdeauna realitatea esențială și fundamentul, singura care ar putea explica totul, se susține oricărui forțărilor simpliste, cu pretenții de epuizare. Omenirea și-o dat scama că raționalitatea realității nu e simplistă, ci de o complexitate infinită; că decl dincolo de orice raționalitate care definește simplist ceva din natură și din om se află realitatea supra-rațională, sau de o indefinită raționalitate, imposibil de definit deplin, de delimitat în formule cu pretenția de a o epuiza în ecuații simpliste.

De continuarea acestui drum al științei, Biserica nu trebuie să se teamă. Din ce va învăța știința în definirile ei, ea se va convinge că aceste definiții deschid zări noi mai adînci, mai complexe, mai uluitoare ale realității.

Pe lingă aceasta mai trebuie menționat un lucru: natura e contingentă; omul o flexionează după trebuințele lui; tehnica modernă e o uriașă flexionare a forțelor naturii științifice cunoscute de către om pentru trebuințele lui tot mai dezvoltate, mai raționalizate. Natura se cunoaște prin aceasta în adevărul ei, dar adevărul ei se face mereu în funcție de om. Adevărul naturii se include, în mare măsură, ca o virtualitate, în adevărul, îndefinit de complex în virtualitățile lui, ale persoanei umane, care și el se face mereu într-o anumită măsură, sau se descopere de către omul însuși. Căci omul ca adevăr este mereu în dezvoltare. Și în același timp rămîne mereu o taină, ca sursă a posibilităților lui nesfîrșite de automodelare, de autodezvoltare și de autocunoaștere.

Adevărul esențial nu e lucrul, ci persoana. Dar omul nu e persoana care poate dispune în mod deplin de contingenta lumii. De această contingentă poate dispune deplin numai persoana superioară, care i-a dat și existența. Omul e limitat chiar în tehnica lui uriașă, de datele fundamentale ale naturii, de pericolul pe care îl reprezintă pentru el o tehnică care nesocotește aceste date pe care le-a creat și le flexionează persoana supremă.

Adevărul suprem este persoana divină, iar adevărul complet e persoana divină care a devenit și persoana umană: este Iisus Hristos. Însă adevărul lui Dumnezeu ca om nu a fost deplin descris și realizat în faza pămîntescă a umanității sale, ci e mereu completat de ceea ce a descoperit în starea Sa de înviere și de înălțare. Aceasta ne arată că adevărul pe care îl reprezintă persoana noastră umană se va descoperi la sfîrșit, în faza noastră de înviere, după ce vom face eforturi continue de a ne realiza ca adevăr în Hristos și după chipul lui Hristos. Înaintarea noastră spre adevăr este înaintarea noastră spre înviere, care e o ieșire în suprafață a înființelor rațiunii supreme ale lui Dumnezeu-Cuvîntul în realitatea creației și a existenței umane.

În această înaintare spre realizarea noastră se include însă nu numai efortul nostru spre adevărul absolut, ci și spre binele absolut, care avînd de asemenea un caracter personal înseamnă Izvor de bunăătate.

Omenirea este prinsă azi nu numai într-un eian nemălmîntim al cunoașterii adevărului, ci și într-un eian al realizării binelui, ca binățele sau frățietate interpersonală. Ea vrea să realizeze azi în mod sincer cuvîntul lui Hristos: «Să lubești pe aproapele tău ca pe tine însuși», adică să te îngrijești de aproapele ca de tine, să

suferi pentru el ca pentru tine, să te bucuri de bucuriile lui ca de bucuriile tale, și permiți să se împărtășească de bunurile vieții egali cu tine, realizând adevărata dreptate și înălțurind orice distanță spirituală dintre ei și tine. Aceasta e iubirea absolută.

În amindouă privințele (a adevărului și a binelui) ea se grăbește printr-un mare activism, pentru că simte că a stat prea mult timp nefăcând pași esențiali spre cunoașterea adevărului naturii și spre realizarea frăției umane.

În sfârșit, omenirea caută frumosul în realizarea condițiilor ei de viață. Biserica poate arăta lumii că adevărata frumusețe și cu adevărat durabila frumusețe este nu cea exterioară, ci cea interioară a purității și a echilibrului bunel înțelegeri ce iese curge din ea.

Biserica e solicitată azi de lume să-l descifreze în mod superior sensul străduințelor spre adevăr, spre bine și frumos. Pentru că aceasta e unii înscătată ca ori-când, de adevărul, de binele și de frumosul absolut.

Pentru Biserică a sosit ceasul să se dovedească și ea prinsă de elanul unei înțelegeri și descoperiri mai esențiale a persoanei umane ca adevăr ce licărește în taină, pentru realizarea mai esențială a buniității interumane cu rădăcini în buni-tatea absolută și pentru instaurarea frumuseții purității și a bunel înțelegeri între oameni. Dar tocmai pentru că omenirea se arată azi înscătată de cunoașterea adevărului absolut, de realizarea buniității absolute și a purității desăvârșite în gânduri și simțiri, Biserica poate să-l facă acesteia evident că năzuința spre aceste valori îi deschide perspectiva unei înaintări fără sfârșit în lumina Persoanei supreme care concentrează în Sine în mod absolut aceste valori.

A sosit momentul ca Biserica să dea lumii ceea ce definește a omului care e cel mai adevărat și mai netrecătoare, care deschide zarea înfinității, și pe care omul de azi a început să o înțeleagă. Cum am văzut, această definiție care ni s-a revelat în Hristos, este că omul e filia înscătată să dea și să primească iubirea absolută și nesfârșită.

Dar Biserica dănd lumii această definiție a omului, trebuie să facă un efort serios pentru a porni pe drumul realizării ei în primul rând prin slujbii ei și apoi prin credincioșii ei, ca să dea în general și celorlalți oameni puterea să străduie pe acest drum, conform cu voința pe care ei o arată. Ea trebuie să ajute pe oameni să rezolve toate problemele lor din conștiința că orice semen este adevărul și fratele, adevărul și fratele chemat să fie adevăr și frate veșnic în lumina lui-Hristos, Izvorul adevărului și al frăției.

Acesta socotesc că ar trebui să fie mesajul pe care Ortodoxia ar avea să-l comunice lumii de azi prin vitorul ei Sinod, pentru ca să fie un mesaj epocal în istorie.

Fără îndoielă, pentru pregătirea vitorului Sinod ar fi necesare multe reflexiuni adâncite și multe dialoguri ale teologilor, preoților și mirenilor ortodocși, publicate în reviste și în mai multe volume, în fiecare limbă ortodoxă, care să constituie do-satul pe baza cărui vitorul Sinod să formuleze mesajul Ortodoxiei către întreg Creștinismul și către lume.

Pr. Prof. D. STANILOAE

CONTINUTUL TEOLOGIC AL ICOANEI «SFÎNTA TREIME» DE ANDREI RUBLEOV

Opera iconografică a vestitului iconar moscovit, călugărul Andrei Rubleov (1360—1430), se bucură în vremea noastră de o prețuire înaltă și el și îl sînt înclinade în ultimile decenii studii, monografi și albume.

La sporirea lăinii lui universale a contribuit sărbătorirea pe scară mare, de către Consiliul Mondial al Păcii, în 1960, a împlinirii a șase veacuri de la nașterea sa, iar sporirea acestei laime universale a lăcut ca UNESCO să înscrie în programul său sărbătorirea mondială a marelui iconar Andrei Rubleov.

Intrucit arta lui Andrei Rubleov este, în primul rînd, o artă a marilor idei, a sentimentelor prounde, o artă exprimată în cadrul unor laconice imagini-simboluri, o artă cu un bogat conținut spiritual, și intrucit studiarea creației iconografice a călugărului Andrei Rubleov trebuie să înceapă cu icoana înclinată de el «Sfîntei Treimi» — deoarece analiza operelor lui iconografice este de neconceput fără com-pararea cu această icoană, care constituie nu numai culmea înirigii lui opere ante-rioare, ci și o strălucită expresie a nivelului ridicat al picturii ortodoxe la începutul veacului al XV-lea —, am socotit potrivit ca participarea revistei noastre la edi-torii unanimă a marelui iconar Andrei Rubleov să conste în prezentarea Con-ținutului teologic al acestei icoane în care el a atins treapta cea mai înaltă a dea-virșirii artistice.

Pentru această am ales studiul Prof. Prof. Alexandru Vetelev, intitulat Conti-nutul teologic al icoanei «Sfînta Treime» a Preacuviosului Andrei Rubleov (publicat în «Revisia Patritică din Moscova», nr. 8/1972, p. 63—75 și nr. 10/1972, p. 62—65, de unde a fost tradus de Ion V. Parascchi), care analizează cu deosebită competență și cu bogată întințere patristică aspectele multilaterale ale conținutului teologic al icoanei «Sfînta Treime».

INTRODUCERE

Operele iconografice ale Preacuviosului Andrei Rubleov ascund în ele o altă de mare putere duhovnicească harică, înct împun necesitatea de a le contempla ne-întrerupt, de a te concentra asupra lor, de a trăi cu ele într-o comuniune înăntică, duhovnicească.

Privite cu atenție evenimentele sau personajele biblice sau evanghelice înă-țigate în pictura lui Andrei Rubleov pot fi citite într-un dublu text: așa cum ele sînt prezentate în Cărțile Sfînte și așa cum ele sînt înfățișate de pictor. Și atunci se pare că Ingerii, proorocii, Hristos, Apostolii, Pururea Fecioara, sfinții, ar fi leșit din paginile Cărilor Sfînte și s-ar fi intrupat în chipurile vii zugrăvite, vorbind cu noi prin chipurile, prin culorile, prin veșmintele lor, dar mai ales prin acele înalte idei religioase al căror purtători ei sînt și pentru care au și fost create aceste picturi.

Acesta este impresia cea dintîi și fundamentală pe care o produce conțem-plarea operelor acestui călugăr inspirat. Și această impresie devine și mai puternică în timpul adnocrilor prelungite asupra moștenirii iconografice a lui Andrei Rubleov, constituind unul din adevăratele criterii ale înalțelor ei calități.

Între operele renumitului călugăr o însemnată deosebită prezintă icoanele, icoană (în grecește εικόνα) este înfățișarea, chipul, portretul care are semnificație sfință, «de rugăciune».